דעות

בלי אמת, בלי אמות מידה מוסריות - שתי מגמות בדרך לטוטליטריות

נגה וולף

התראות במייל

11:07 • 11 באוגוסט 2024

האזינו לכתבה 1.0×

Powered by **Trinity Audio**

00:00 05:59

בספרו, "איך אנחנו חושבים", מצביע הפילוסוף והפסיכולוג ג'ון דיואי על ההבדל בין מחשבה לאמונה, דעות קדומות ומנהגים. המחשבה, הוא אומר, תלויה בעובדות, שבלעדיהן נוצר ואקום ואי אפשר לחשוב.

לוואקום שנוצר בעקבות העלמת הסיפור הפלסטיני מהמרחב הישראלי לאורך עשורים, אחראים סוכני חִברוּת שונים. מאז הטבח, חונקות סיסמאות את המרחב הציבורי, והפלסטינים כולם מקודדים באמצעות סימנים – נוחבה, חמאס, מחבל – המבטלים את פניה המרובות של התופעה האנושית. הבעת אמפתיה כלפי תינוקות, נשים, קשישים ובעלי מוגבלויות מניבה תגובות שונות שמשמעותן אחת: "הם הביאו את זה על עצמם". רוב היהודים בישראל לפותים במנגנון המחייב אותם להביט בצלליה של המציאות, במקום במציאות עצמה.

חנה ארנדט מתייחסת להונאה פוליטית – המבוצעת באמצעות העלמת האמת מהחיים הציבוריים והצגת מציאות בדויה במקומה – כמגמה של הידרדרות לטוטליטריות. בהעלמת האמת, הממסד גוזל מהאדם את הזכות לחשוב, בין השאר, על ההשלכות המוסריות של פעולותיו ושל פעולות בכלל. מגמה נוספת בהידרדרות, לפי ארנדט, היא התנערות מאמות מידה אוניברסליות, הבאות לידי ביטוי באמנות

ובמשפט הבינלאומיים. במקומן, חברות טוטליטריות מעניקות תוקף לפשעים מחרידים באמצעות תורות גזע המשליכות עקרונות דרוויניסטים על עולמו של האדם, או באמצעות פרשנות של דתות ומסורות או של השתלשלות היסטורית כהוראה מחייבת.

המחאה כנגד מעצר החיילים החשודים באונס האסיר הפלסטיני בשדה תימן בסוף החודש שעבר ונאומו של נתניהו בקונגרס באותו שבוע, מבטאים את שתי המגמות הללו: השקר בפוליטיקה וההתנערות מאמות מידה אוניברסליות. חברי קואליציה המתנגדים לחקירת העצורים ולהעמדתם למשפט, מסרבים לברר את האמת. בכך הם לא רק מכחישים את החשדות נגד העצורים, אלא גם מתעלמים ממחקרים המראים כי מדים לא משחררים אנשים מנטיות אגרסיביות אלא להפך: נטיות סדיסטיות וחולשות אופי רק מתעצמות במצבי דחק כמו מלחמה.

במקביל, חברי הקואליציה מספקים למשרתי המילואים בשדה תימן אישור להסרת עכבות, שאותן אמור החוק במדינה דמוקרטית להחיל על הכלל באופן שוויוני. כלומר, הם תובעים להעמידם מעל לחוק – דרישה המתיישבת עם ניסיון הממשלה להחליש את בג"ץ, לבטל את חוק כבוד האדם וחירותו ולחוקק חוקים המפלים יהודים לטובה גם במשפט הפלילי.

בממשלה יודעים היטב שסיפור על "חיילים גיבורים" ערב לאוזן בהרבה מחשדות על "חיילים אנסים". שקרים, כותבת ארנדט במאמרה "לשקר בפוליטיקה", "הם לא אחת הרבה יותר מתקבלים על הדעת והרבה יותר מושכים בעיני ההיגיון מאשר המציאות, שכן השקרן נהנה מהיתרון הגדול שבידיעה מראש מה הקהל רוצה או מצפה לשמוע". אבל האזהרה של הפילוסופית היהודייה שנאלצה לברוח מגרמניה, לא ממש מעניינת את מדינת ישראל.

אם ישראל היא דמוקרטיה, והיא מענה שבויים
במרתפים חשוכים, הגרסת רתי אזרחותה ברגע

בנו נתיב חשוכים, וזו טוב אז הוא בנגב,
פועלת לטיהור אתני בגדה ומגלה אפס חמלה כלפי
בלתי מעורבים – אזי המושג "דמוקרטיה" מתרוקן
מתוכן

ההתכחשות למציאות ולהשלכותיה ניכרת גם בתגובת נבחרי הציבור לצווי הביניים שהוציא בית הדין בהאג בינואר האחרון בעקבות החשד להפרת האמנה למניעת רצח עם, או קביעתו, ביולי, כי הכיבוש הישראלי בשטחים מפר את החוק הבינלאומי. חקיקת החוק החוסם את שידורי אל-ג'זירה וניסיונה של ישראל לחבל בחקירות בית הדין הפלילי בהאג, כאחרונת ארגוני הפשע, הם מאמצים נוספים של המדינה להדק את אחיזת החנק של הבדיה במציאות הישראלית.

למרות התחקירים על הזוועות המתבצעות כנגד עצורים ואסורים פלסטינים וזמינות העובדות לכל המבקש לדעת, דווח כי בעקבות כיכובו של נתניהו בתיאטרון האבסורד בקונגרס, מצבה של מפלגת הליכוד בסקרים השתפר והשתווה לזה של המחנה הממלכתי. כלומר הקהל הישראלי פרגן לנתניהו על כישרונו להרדים את התודעה ולמכור לו מציאות בדויה.

מפגין קופץ מעל שער בסיס שדה תימן, לאחר מעצר החשודים באונס עציר פלסטיני. חברי קואליציה מספקים לחיילים אישור להסרת עכבות ותובעים להעמידם מעל לחוק צילום: אליהו הרשקוביץ

נתניהו מתנסח באמצעות קודים העוקרים מהמציאות את מורכבותה: הישראלים שייכים לציוויליזציה ומקדשים את החיים, ואילו האויב ברברי, "חיות אדם" המקדשות את המוות. כדי להעצים את המסר, חזר נתניהו ותיאר בקונגרס את טראומת הירצחם של הורים בפני ילדיהם וילדים בפני הוריהם ב־7 באוקטובר, והתעלם כליל מהיקף הטרגדיה בצד הפלסטיני, שגם בו סובלים ילדים והורים את החוויה הבלתי אנושית הזו, אבל באלפיהם.

בציניות מוחלטת, ואף שהוא עסוק כבר שנתיים בחיסול הדמוקרטיה

ומערכת המשפט, נתניהו לא התבייש להתגאות בנאומו בדמוקרטיה ישראלית "חזקה ותוססת". אפשר לדמיין את מבטם התמה של הפלסטינים והאקטיביסטים שאך שבוע לפני הנאום הותקפו על ידי מתנחלים במקלות, צינורות מתכת ואבנים, בעוד אחת מהמתקפות שנעשו לשגרה בגדה ושבהן הפורעים לא נעצרים גם אם השתמשו בנשק חם. המומחיות של נתניהו בפריסת רשת דמיונית מעל המציאות לא מסכנת רק את פוטנציאל המחשבה של הישראלים על ההשלכות המוסריות של מעשיהם. כשראש הממשלה מדבר בשם "הדמוקרטיה", הוא פוגע באחד מהישגיה החשובים ביותר של האנושות. אם ישראל היא דמוקרטיה, והיא מענה שבויים במרתפים חשוכים, הורסת שוב ושוב בתי אזרחיהם בנגב, פועלת לטיהור אתני בגדה ומפגינה אפס חמלה כלפי בעלי מוגבלויות, תינוקות ובלתי מעורבים אחרים בעזה – אזי המושג "דמוקרטיה" הופך לתבנית ריקה מתוכן.

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל
© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ